

بررسی تبعات احداث سد تالوار بر روستاهای بخش چنگ الماس (شهرستان بیجار در استان کردستان)

هوشنگ قمرنیا

استاد تمام گروه مهندسی آب، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. hghamarnia@razi.ac.ir (نویسنده مسئول)

چکیده

سد تالوار بر روی رودخانه تالوار یکی از سرشاخه های اصلی رودخانه قزل اوزن (خون جاری در شاهرگ تمدن گروس) در حوضه سفید رود و در پنجاه کیلومتری شهرستان بیجار واقع در استان کردستان در کل نه به منظور توسعه منطقه بلکه به منظور تامین آب شرب شهر همدان و حومه در فاصله ای معادل ۱۴۰ کیلومتری آن ساخته شده است. احداث این سد برای ساکنین منطقه مورد نظر نه تنها فایده ای نداشته بلکه تبعات منفی عدیده ای را ایجاد نموده است. چند مورد از تبعات منفی احداث سد تالوار، به زیر آب رفتن ۱۸ تپه و آثار باستانی با قدمت هفت هزار و ۵۰۰ ساله (از جمله تپه قشلاق و چهل امیران)، تخلیه و کوچ مردمان ۱۰ روستای این منطقه، ترک سکونت گاه ها و مهاجرت در حدود ۳ هزار نفر از کشاورزان این منطقه به دلیل از بین رفتن اراضی خود، زیر آب رفتن زیر ساخت های منطقه و کمبود آب شرب می باشند. با احداث این سد که مخزن آن در شهرستان بیجار واقع است، بیش از ۳ هزار هکتار از بهترین اراضی آن شهرستان زیر آب رفته است. همچنین عدم پرداخت هزینه خانه های سند دار تخریب شده به مالکان به بهانه ساخت سد و از بین رفتن جاده های روستایی به علت رفت و آمد ماشین آلات سنگین در هنگام ساخت سد تالوار و عدم تعمیر و رها نمودن آنها بعد از اتمام ساخت سد باعث بروز مشکلات فراوانی در منطقه شده است. در کل احداث این سد سبب بوجود آمدن مشکلات اقتصادی، زیست محیطی و نا هنجاریهای اجتماعی و فرهنگی فراوانی برای مردمان روستاهای بخش چنگ الماس شده است.

واژه های کلیدی: سد تالوار، بیجار، بخش چنگ الماس، ناهنجاریهای اجتماعی و فرهنگی

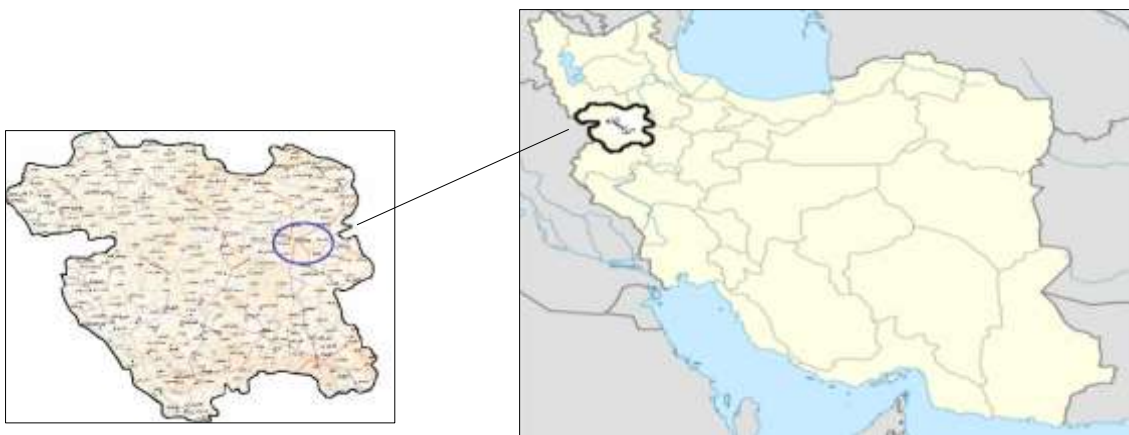
تا کنون سدهای زیادی در سرتاسر کشور جهت مهار آبهای سطحی، طراحی و اجرا شده اند که برای خیلی از مناطق منشاء خیر و برکت و بهبود شرایط زندگی، پایداری و انسجام منطقه ای، افزایش تولیدات کشاورزی و نیازهای غذایی کشور و در مجموع تحولات اقتصادی و اجتماعی بوده اند. در عوض سدهای مختلف دیگری احداث گردیده اند که به دلایل مختلف سبب بروز تبعات منفی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی برای مناطق بالا یا پایین دست و یا هر دو شده اند. برای مثال هیچکدام از اهداف اصلی سد و شبکه آزادی واقع در فاصله ۹۰ کیلومتری شهر کرمانشاه در منطقه شهرستان دالاهو بخش گهواره که بر روی رودخانه زمکان ساخته شده است، شامل تامین آب شرب بلندمدت شهرهای تازه آباد، اسلام آباد غرب و کرد به نتیجه نرسیده است. همچنین تامین آب صنعت ثلاث و اسلام آباد غرب و تامین آب کشاورزی دشت حر و دره زمکان و حاشیه سد نیز بلامتکلیف باقیمانده است. لازم به ذکر است که احداث این سد نه تنها فایده ای نداشته بلکه محیط زیست منطقه را نیز بر هم زده است. اجرای این پروژه تا کنون هیچگونه تحول اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی را در منطقه را ایجاد ننموده و باعث ناامیدی و بی تفاوتی ساکنین و به خصوص کشاورزان محروم منطقه نیز گردیده است (قمرنیا ۱۴۰۱). احداث سد و شبکه آبیاری و زهکشی زمکان در منطقه دالاهوی استان کرمانشاه، با وجود صرف هزینه های بی شمار بدلیل نشت شدید آب در باله سمت چپ سد زمکان و نشت شدید آب بداخل رودخانه منابع مالی هنگفتی را به هدر داده و تا کنون هیچکدام از اهداف اصلی سد و شبکه زمکان شامل تامین آب اراضی دیم و همچنین باغات گهواره حاصل نشده است. همچنین احداث سد تنگ حمام بر روی رودخانه قوره توی قصر شیرین واقع در استان کرمانشاه نیز به دلیل مشکلات طراحی و اجرائی ایستگاههای پمپاژ آن قادر به تامین آب کشاورزی، صنعت و اهداف آبی پروری مورد نظر نگردیده است (قمرنیا ۱۴۰۱). در استان خوزستان احداث سد گتوند بر روی رودخانه کارون در مجاور تپه های نمکی باعث تبعات جبران ناپذیری مانند، شور شدن ۵۵۰۰۰۰ هکتار از اراضی استان خوزستان، مرگ ۴۰۰۰۰۰۰ نخل در اثر شوری آب گردیده است. در حدود ۹/۵ میلیون تن نمک در مخزن سد گتوند رسوب کرده است. بر اثر آبیگری سد گتوند ۶۰ روستا در شهرستان های مسجدسلیمان و لالی به زیرآب رفته و ساکنان آنها آواره شده اند. از سد گتوند به عنوان موزه عبرت محیط زیست ایران یاد می شود و اجرای این سد در حدود ۲۵ الی ۳۰ درصد بر شوری آب کارون افزوده است. خسارت شدید به مسجد سلیمان در جریان آبیگری مجدد و بالا آمدن دوباره آب دریاچه سد گتوند، بخشی از تاسیسات این شهرستان از جمله راه ها و سیستم های آب و برق و محصولات کشاورزی دچار خسارت شدند (رحمتی و نظریان، ۱۳۸۹). احداث سد و نیروگاه چم شیر در ۲۵ کیلومتری جنوب شرقی شهر دو گنبدان مرکز شهرستان گچساران در استان کهگیلویه و بویر احمد که بر روی سازند نمکی گچساران احداث شده نیز در آینده پس از آبیگری تبعات اجتماعی و زیست محیطی جبران ناپذیری را به وجود خواهد آورد (قمرنیا ۱۴۰۱). در مطالعه ای توسط هدیه لو (۱۳۸۹) که بر روی اثرات سد ۱۵ خرداد استان قم انجام شده، نتایج احداث این سد را شوری اراضی دشت قم، افت آبهای زیر زمینی شور (به دلیل استفاده بیش از حد)، نابودی کشاورزی منطقه و تشدید فرسایش خاک در بلند مدت گزارش شده است. اثرات مثبت و منفی سد سلیمان شاه توسط ملک حسنی و میرک زاده (۱۳۹۴) بررسی گردیده است. آنها افزایش در آمد کشاورزان، توسعه زمینهای کشاورزی فاریاب، افزایش در آمد و ارزش اقتصادی زمین را به عنوان اثرات مثبت ذکر نموده اند. از اثرات منفی در این طرح نیز از دست دادن تعلقات

فرهنگی- اجتماعی، تخریب برخی از اراضی مرغوب و از بین رفتن باغات چند ساله ذکر شده است. اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی سد و شبکه تنگاب فیروز آباد فارس توسط گلباز و همکاران (۱۳۹۶) بررسی و بر اساس تحقیقات آنها مهمترین اثرات طرح بهبود وضعیت کشاورزی، افزایش سطح آب زیر زمینی، کنترل سیلاب، بهبود شرایط اقلیمی، افزایش ارزش زمین، بهبود وضعیت گردشگری در منطقه مورد نظر اعلام شده است. ضمناً از اثرات منفی احداث این پروژه مواردی نظیر خسارتهای زیست محیطی، قطع درختان، جابجائی مردمان بومی منطقه و اسکان مجدد آنها اعلام گردیده است. خاتون آبادی و همکاران (۱۳۹۷) اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی سد شاه قاسم یاسوج را بررسی نموده اند. بر اساس نتایج اعلام شده، بیشترین تأثیرات سد در بخش اقتصادی و کمترین تأثیر آن در بخش زیست محیطی بوده است. امینی (۱۳۹۹) چالشهای اجتماعی و فرهنگی احداث سد داریان در مناطق روستایی وابسته را مورد بررسی و مطالعه قرار داده است. بر اساس نتایج منتشر شده، مهمترین چالشهای ایجاد شده در منطقه تحت مطالعه تهدید نظامهای فرهنگی، سنتی و اجتماعی و تا حدودی معیشتی منطقه هورامان بوده است. این موضوع خود منجر به ترس از دست دادن هویت، از بین رفتن همبستگی، تهدید نظامهای باغداری و معماری و زبان در منطقه تحت مطالعه شده است. همچنین کم رنگ شدن آداب و رسوم محلی به دلیل نتایج غیر مستقیم کاهش سرمایه های اجتماعی از تبعات منفی دیگر احداث سد داریان گزارش شده است. رحیمی و قادر زاده (۱۴۰۱) ضمن ارزیابی اثرات اقتصادی و اجتماعی حاشیه سد آزاد در منطقه کلاتر زان در استان کردستان، کاهش تعداد بهره برداران و مهاجرت ساکنین منطقه بویژه جوانان را ذکر نموده اند. فرهاد زاده و همکاران (۱۴۰۳) ضمن بررسی اثرات مثبت و منفی احداث سد مخزنی واقع بر روی رودخانه کلارود بابل، اثرات مثبت آن را تأمین بخشی از آب شرب شهرهای بابل، بابلسر و فریدون کنار ذکر نموده اند. ضمناً اثرات منفی احداث این سد را نیز تخریب محیط زیست منطقه عنوان کرده اند.

از طرفی سد تالوار بر روی رودخانه تالوار یکی از سر شاخه های رودخانه قزل اوزن (خون جاری در شاهرگ تمدن گروس) در بخش چنگ الماس در شهرستان بیجار واقع در استان کردستان ساخته شده است. مسلماً ساخت سد و تاسیسات مربوطه در یک منطقه در ابتدا می باید کلیه نیازهای شرب، کشاورزی و صنعت منطقه را تأمین و در صورت اضافه بودن منابع آب به سایر نقاط منتقل گردد. اما بررسیها و شواهد نشانگر آن است که احداث این سد بر اثر تصمیمات نادرست و بدون انجام مطالعات لازمه اجتماعی و فنی لازم و در نظر گرفتن منافع مردم محروم منطقه در بخش چنگ الماس و به منظور تأمین آب شرب استان همدان ساخته شده است. در کل تا کنون احداث این سد بجز تبعات منفی هیچگونه ثمری برای ساکنان منطقه نداشته است. لذا، هدف از ارائه این مقاله بررسی مختصری از تبعات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی احداث سد تالوار بر روی مردم ساکن در روستاهای بخش چنگ الماس شهرستان بیجار در استان کردستان می باشد.

۲. محل احداث و مشخصات سد تالوار

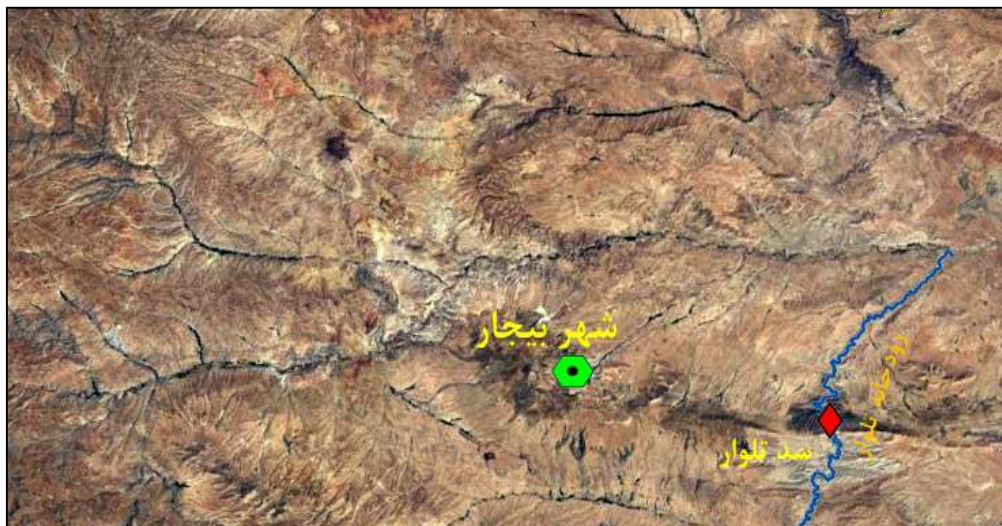
این سد بر روی رودخانه تالوار یکی از سرشاخه‌های اصلی رودخانه قزل اوزن در حوضه سفیدرود و در پنجاه کیلومتری شهرستان بیجار واقع در استان کردستان و یکصد و چهل کیلومتری همدان با مشخصات زیر ساخته شده است. ۱- نوع سد: خاکی با هسته رسی، ۲- ارتفاع از پی ۸۸ متر، ۳- طول تاج ۵۲۹ و عرض تاج ۱۲ متر ۴- حجم سد معادل ۵۰۰ میلیون مترمکعب و ۵- حجم تنظیمی سد معادل ۲۳۱ میلیون مترمکعب. سال تصویب طرح ۱۳۷۰ و سال شروع عملیات اجرایی ۱۳۷۵ و سال خاتمه ۱۳۹۳ بوده است. شکل‌های ۱ الی ۳ به ترتیب موقعیت سد تالوار در کشور و استان، حوضه سفیدرود و در ۵۰ کیلومتری شهرستان بیجار واقع در استان کردستان را نشان می‌دهند. ضمناً شکل شماره ۴ نیز نمایی از سد خاکی با هسته رسی تالوار را نشان می‌دهد.

شکل ۱- موقعیت طرح در سطح کشور، استان، شهرستان بیجار

شکل ۲- موقعیت احداث سد تالوار در حوضه سفیدرود

شکل ۳- موقعیت احداث سد تالوار بر روی رودخانه تالوار در ۵۰ کیلومتری شهرستان بیجار در استان کردستان

شکل ۴- سد خاکی با هسته رسی احداث شده تالوار

۳- اهداف و دلایل اجرای سد تالوار

با وجود قرار گرفتن حوضه و رودخانه موردنظر (تالوار) در شهرستان بیجار واقع در استان کردستان شرکت آب منطقه‌ای استان کردستان هیچ‌گونه دخالت مستقیم و نظارتی بر اجرای این پروژه نداشته و با این تصمیم نا سنجیده وزارت نیرو، عملاً حق آبه های مسلم و مورد نیاز استان کردستان جهت توسعه اراضی دیم و تامین آب شرب روستاهای بخش چنگ الماس شهرستان بیجار نادیده گرفته شده است. لذا، این طرح با وجود عدم موفقیت در تأمین اهداف مورد نظر در شهرستان بیجار به نام کردستان (خصوصاً شهرستان بیجار که دارای اراضی دیم بی‌شماری جهت توسعه است) و به کام استان‌های مجاور آن بوده است. این سد در نزدیکی شهرستان بیجار کردستان و در بخش

چنگ الماس این شهرستان احداث شده و قرار بر این بوده است که از آب آن هم استان‌های همدان، زنجان و کردستان به قرار ذیل بهره‌مند گردند.

۱- تأمین ۶۳ میلیون مترمکعب (معادل دو مترمکعب در ثانیه) آب شرب مورد نیاز همدان، کبودرآهنگ، بهار، لالچین، صالح‌آباد، قهاوند، فامنین، جورقان، مریانج و روستاهای مسیر خط انتقال (تا سال مقصد ۱۴۱۵) که این پروژه به بهره‌برداری رسیده است. ۲- تأمین آب کشاورزی ۲۴۵۰۰ هکتار از اراضی دشت گرماب و بیزیند در شهرستان قیدار در استان زنجان. ۳- تأمین آب ۷۵۰۰ هکتار اراضی خورخوره شهرستان بیجار در استان کردستان.

از میان اهداف ذکر شده تنها پروژه تأمین آب شرب استان همدان به اجرا در آمده است. این در حالی است که استان همدان خود دارای منابع آب فراوان بوده و اما منابع آب خود را برای توسعه کشاورزی و صنعت مورد استفاده قرار داده است. در استان همدان سالیانه ۹۵۰ هزار تن سیب زمینی، ۶۰ هزار تن یونجه و ۶۹۰ هزار تن محصولات باغی نظیر گرده، سیر، انگور، چغندر قند و جو گندم تولید می‌شود. بنابر این، به دلیل استفاده بیش از حد از منابع آب برای توسعه کشاورزی، این استان با کمبود شدید آب شرب روبرو بوده که با قربانی شدن بخش چنگ الماس شهرستان بیجار در استان کردستان، آب سد تالوار به استان همدان به بهانه تأمین آب شرب و اما در واقع به دلیل تقویت و جبران منابع آب از دست رفته آن استان در بخش کشاورزی منتقل گردیده است.

۴- سیمای طرح آبرسانی همدان از سد تالوار

این طرح دارای جزئیات بسیار زیادی است که پاره‌ای از تأسیسات آن به قرار ذیل می‌باشند.

طول خط انتقال، ۱۳۸/۷ کیلومتر، طول جاده دسترسی ۱۴۰ کیلومتر، جنس لوله‌های انتقال فولادی، قطر لوله‌های انتقال ۱۴۰۰ و ۱۶۰۰ میلی‌متر، تعداد سه ایستگاه پمپاژ جهت انتقال آب به مجموع ارتفاع پمپاژ ۵۶۲ متر، تعداد هفت مخازن ذخیره و تعدیل‌کننده شامل سه مخزن ۱۰۰۰۰ و چهار مخزن ۳۰۰۰۰ مترمکعبی، تأسیسات کامل تصفیه‌خانه به روش تصفیه متعارف، زلال سازی با ظرفیت تصفیه ۳/۷۱ مترمکعب در ثانیه در دو مدول به همراه کلیه تأسیسات تصفیه و گندزدایی مربوطه. در شکل ۵ مستندات از مراحل اجرایی این پروژه نشان داده شده است.

شکل ۵- مستندات از مراحل اجرایی پروژه انتقال آب از سد تالوار به شهر همدان

۵- بررسی مطالعات توجیهی فنی، تبعات اجتماعی، زیست‌محیطی و غیره ناشی از اجرای این پروژه قبل از طراحی و اجرا، توسط کارفرما (وزارت نیرو) و مشاور مربوطه

بررسیها نشانگر آن است که هیچگونه مطالعات توجیهی فنی، تبعات اجتماعی، زیست‌محیطی و غیره ناشی از اجرای این پروژه قبل از طراحی و اجرا، توسط کارفرما (وزارت نیرو) و مشاور انجام نپذیرفته است. زیرا آب این رودخانه به دلایل و مستندات مختلفی که البته (در این مقاله ارائه نشده اند)، آرسنیک بوده و ارزش شرب کافی را ندارد. لذا، هم عوامل کارفرما (وزارت نیرو) و هم مشاور طراح قبل از اجرای طرح می‌بایستی این مسائل را در نظر گرفته و بعد از آن اقدام به تأمین اعتبار لازم و اجرا می‌نمودند. شواهد نشانگر آن است که هم وزارت نیرو و هم مشاور در این رابطه قصور کرده و مسبب ایجاد تبعات اجتماعی و فرهنگی احداث این پروژه برای شهرستان بیجار در استان کردستان بوده اند. طبق بررسی‌های بعمل آمده هیچگونه گزارشی از مشاور مبنی بر پایین بودن کیفیت آب رودخانه تالوار و آلودگی آن به آرسنیک و بحث در رابطه با آن و رد امکان استفاده از آب رودخانه تالوار به منظور شرب به دست نیامده است. همچنین به هیچ‌کدام از تبعات اجتماعی و نابودی آثار فرهنگی و باستانی موجود در منطقه موردنظر (خصوصاً بخش چنگ الماس شهرستان بیجار) اشاره‌ای نشده است. در حالت عادی میزان غلظت آرسنیک آب رودخانه تالوار برای شرب بسیار بالاتر (۱۰ الی ۱۴ برابر در مواقع کم آبی و پر آبی) از حد استاندارد یعنی ۰,۰۱ میلی گرم در لیتر است. هر چند که لازم به ذکر است که بعد از اجرای پروژه انتقال آب به همدان، با احداث تصفیه خانه مدرنی در منطقه شیخی جان و با صرف هزینه‌های سرسام آور، میزان آرسنیک آب منتقل شده به حد استاندارد و قابل شرب رسانیده شده است.

۶- تبعات منفی حاصل از احداث سد تالوار برای بخش چنگ الماس شهرستان بیجار در استان کردستان

بر اساس بازدیدهای میدانی و تحقیقات انجام شده، تبعات منفی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی مربوط به شهرستان بیجار (خصوصاً روستاهای بخش چنگ الماس) در استان کردستان بسیار زیاد و جبران‌ناپذیر می‌باشند. هر چند که ولی پور و همکاران (۱۳۸۹) در طی پژوهش خود (قبل از آبیگری سد تالوار) در، به زیر آب رفتن منطقه ای به طول ۳۰ کیلومتر به دلیل آبیگری سد تالوار و از غرق شدن تعداد قابل توجهی از محوطه‌های باستانی را گوشزد کرده بودند. با این وجود خلاصه‌ای می‌توان موارد ذیل را عنوان نمود:

به زیرآب رفتن ۱۸ تپه و آثار باستانی با قدمت هفت هزار و ۵۰۰ ساله (از جمله تپه قشلاق و چهل امیران) و تخلیه و کوچ مردمان ۱۰ روستای این منطقه، تا کنون در حدود ۳ هزار نفر از کشاورزان این دیار شغل خود را به دلیل از بین رفتن زیرساخت‌های منطقه و کمبود آب شرب و از بین رفتن اراضی خود مجبور به ترک سکونت‌گاه‌ها و مهاجرت از این منطقه شده‌اند. با احداث این سد که مخزن آن در شهرستان بیجار واقع است، بیش از ۳ هزار هکتار از بهترین اراضی آن شهرستان زیرآب رفته است. بلاتکلیفی مالکان اراضی کشاورزی روستاهای مختلفی نظیر کنا مار، سیف‌آباد و سلامت آباد در منطقه، عدم پرداخت هزینه‌های سنددار تخریب‌شده به مالکان به بهانه ساخت سد از دیگر مشکلات مربوطه می‌باشند. همچنین از بین رفتن جاده‌های روستایی به علت رفت و آمد ماشین‌آلات سنگین در هنگام ساخت سد تالوار و عدم تعمیر و رها نمودن آن‌ها بعد از اتمام ساخت سد، اجبار به مهاجرت و بلاتکلیفی ساکنین روستاهای باقی‌مانده، مهاجرت اهالی روستاهای تخریب‌شده به شهرهای مختلف نیز قابل مشاهده و نمایان است. از همه موارد ذکر شده بدتر، مهاجرت مردم تعدادی از روستاها به روستاهای مجاور و عدم امکان استفاده آن‌ها از منابع طبیعی روستاهای مقصد و ایجاد مشکلات جهت تأمین منابع چرای دام‌های آن‌ها، عدم وجود امکانات کافی برق، آب، گاز و غیره در روستای مقصد کوچ است. در اشکال ۶ الی ۱۲ غرق و نابود شدن تپه قشلاق و آثار باستانی

مربوطه در شهرستان بیجار باسابقه تاریخی ۷۵۰۰ ساله و پاره‌ای دیگر از مستندات به‌دست‌آمده از کاوش‌های باستانی از منطقه نامبرده نشان داده شده‌اند. از طرفی نادیده گرفتن توسعه تامین آب کشاورزی جهت توسعه دشتهای خورخوره و کاکاعباس در حوالی سد تالوار و نا دیده گرفتن تامین آب شرب کلیه روستاهای بخش چنگ الماس در حوالی سد تالوار که همه آنها فاقد منابع آب لازم و مطمئن برای شرب هستند از تبعات دیگر این پروژه به شمار می روند.

شکل ۶- نمایی از تپه قشلاق ۷۵۰۰ ساله که بعد از آبگیری سد نابود شده است.

شکل ۷- بقایای دوره مس و سنگ جدید

شكل ۸- بقایای دوره مس و سنگ میانه

شكل ۹- بقایای دوره مس و سنگ قدیم

شکل ۱۰- بقایای استخوانی از دوره مفرغ

شکل ۱۱- دشتهای حاصلخیز خور خوره و کاکاعباس در حوالی دریاچه تالوار

شکل ۱۲- تامین آب شرب کلیه اهالی روستاهای حوالی سد تالوار توسط تانکر

۷- اثرات احداث سد تالوار و تأسیسات مربوطه در توسعه و رونق اقتصادی مناطق هدف

بنا به بررسی‌های انجام‌شده، هیچ‌کدام از اجزا تشکیل‌دهنده این پروژه به‌خوبی اجرا نشده‌اند، هرچند که پروژه تأمین آب ۶۳ میلیون مترمکعب (معادل دو مترمکعب در ثانیه) آب شرب مورد نیاز همدان، کبودرآهنگ، بهار، لالچین، صالح‌آباد، قهاوند، فامنین، جورقان، مریانچ و روستاهای مسیر خط انتقال تا (سال مقصد ۱۴۱۵)، انجام و به مرحله بهره‌برداری رسیده است. اما تأمین آب ۷۵۰۰ هکتار اراضی خورخوره شهرستان بیجار در استان کردستان و درنهایت

تأمین آب کشاورزی ۲۴۵۰۰ هکتار از اراضی دشت گرماب و بیزیند در شهرستان قیدار در استان زنجان تاکنون به نتیجه نرسیده و احداث این سد هیچگونه تحول اقتصادی در زندگی مردم در استان‌های کردستان و زنجان نیز ایجاد ننموده است. ضمناً تأمین آب شرب و کشاورزی تمامی روستاهای بخش چنگ الماس شهرستان بیجار در اطراف سد تلوار کلا نا دیده گرفته شده است.

۸- نتیجه‌گیری

هدف از احداث سد و تاسیسات مربوطه در یک منطقه تأمین برق، آب آشامیدنی، آب کشاورزی، جلوگیری از خسارات سیل، احیا و توسعه اراضی، احیای محیط زیست منطقه، فراهم آوردن امکانات و توسعه صنعت گردشگری و به طور کلی ایجاد اشتغال و تولید می‌باشد. غافل از اینکه عدم انجام مطالعات دقیق فنی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی مورد نیاز قبل از اجرای طرح‌های سد سازی، قطعاً نتیجه عکس داشته و اثرات مخربی در زمینه‌های ذکر شده را در منطقه ایجاد خواهند نمود. هدف از ارائه این مقاله بررسی اثرات مثبت و منفی احداث سد تلوار و تاسیسات مربوطه بر روستاهای بخش چنگ الماس شهرستان بیجار در استان کردستان می باشد. بررسیها نشانگر آن بوده است که با وجود قرار گرفتن حوضه و رودخانه (تلوار) در استان کردستان، شرکت آب منطقه‌ای این استان هیچ‌گونه دخالت مستقیم و نظارتی بر اجرای این پروژه نداشته و با این تصمیم نادرست وزارت نیرو، عملاً حق آبه مسلم و مورد نیاز استان جهت توسعه اراضی دیم و تأمین آب شرب روستاهای بخش چنگ الماس شهرستان بیجار نادیده و تبعات منفی اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی ناشی از اجرای سد تلوار به شهرستان بیجار در استان کردستان بسیار زیاد و جبران ناپذیر بوده است. هیچ‌کدام از اجزا تشکیل‌دهنده این پروژه به‌خوبی اجرا نشده‌اند، هرچند که پروژه تأمین ۶۳ میلیون مترمکعب (معادل دو مترمکعب در ثانیه) آب شرب مورد نیاز همدان، کبودرآهنگ، بهار، لالچین، صالح‌آباد، قهاوند، فامنین، جورقان، مریانج و روستاهای مسیر خط انتقال تا (سال مقصد ۱۴۱۵) از سد تلوار در حال انجام و تکمیل است، اما تأمین آب ۷۵۰۰ هکتار اراضی خورخوره شهرستان بیجار در استان کردستان و در نهایت تأمین آب کشاورزی ۲۴۵۰۰ هکتار از اراضی دشت گرماب و بیزیند در شهرستان قیدار در استان زنجان تاکنون به نتیجه نرسیده و احداث این سد هیچ‌گونه تحولی در زندگی مردم استان‌های هدف ایجاد ننموده است. تمام اهداف این پروژه شامل تأمین آب کشاورزی اراضی هدف در استان‌های کردستان و زنجان، قربانی تأمین آب شرب شهر همدان شده است. خلاصتاً تبعات احداث سد تلوار برای روستاهای بخش چنگ الماس شهرستان بیجار مهاجرت، ناامیدی و سرگردانی ساکنین خصوصاً جوانان و افزایش جمعیت حاشیه نشینی در شهرهای بیجار و قروه، ایجاد ناهنجاریهای اجتماعی، افزایش بیکاری و شغل‌های کاذب، رها شدن اراضی حاصلخیز و کاهش تولیدات کشاورزی به دلیل دیم بودن آنها، و در نهایت ایجاد بی‌هویتی و مشکلات روحی و روانی برای ساکنین منطقه شده است. تصمیمات نادرست مسئولان آب نیرو نه تنها در استان کردستان بلکه در سراسر کشور به دلیل جدی نگرفتن مسائلی نظیر حق آبه‌های مسلم، مسائل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی مناطق هدف، باعث بروز مسائل جبران‌ناپذیر و از بین رفتن منابع آب و خاک و زیست محیطی آن مناطق شده و امنیت ملی و یکپارچگی کشور را نیز به خطر انداخته است. در نهایت پیشنهاد می گردد تا مسئولان سیاسی استان کردستان و بویژه شهرستان بیجار از طرق مختلف حقایق مورد نیاز کشاورزی و شرب روستاهای بخش چنگ الماس و کاکاعباس را که در طرح نادیده گرفته شده اند پیگیری و اخذ نمایند.

منابع

- امینی، ک. (۱۳۹۹). واکاوی چالشهای اجتماعی و فرهنگی احداث سد در مناطق روستائی متاثر؛ مطالعه موردی: سد داریان. پژوهش و فناوری محیط زیست. ۵ (۷)، ۱۱۱-۱۰۱.
- خاتون آبادی، س.ا؛ پرویزی، ع.؛ عطایی، م. (۱۳۹۷). بررسی اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی احداث سد شاهقاسم یاسوج از دیدگاه روستاییان بهره بردار. نشریه علوم آب و خاک (علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی) ۴ (۱۲۷-۱۰۹، ۲۲).
- رحمتی، ع.، نظریان، ا. (۱۳۸۹). آثار اقتصادی اجتماعی و محیط زیستی سکونتگاههای مشمول جابه جایی- ناشی از ایجاد سدها (مطالعه موردی سد گتوند علیا، رودخانه کارون)؛ پژوهشهای محیط زیست، ۱ (۲): ۶۶-۵۳.
- رحیمی، ر.، قادر زاده، ح. (۱۴۰۱). ارزیابی اثرات اقتصادی اجتماعی احداث سد آزاد بر روستاهای پیرامونی از دیدگاه بهره برداران (مورد مطالعه: منطقه کلاترزان، استان کردستان). فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یازدهم، شماره چهارم (پیاپی ۴۲)، زمستان ۱۴۰۱. صص ۲۳۴-۲۴۸.
- فرهاد زاده، م.، اکبری، ح.، تمجید، ف.، صفر پور، م.، ملکی، پ. (۱۴۰۳). بررسی آثار اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی سازه های آبی (مطالعه موردی سد مخزنی کلارود). مجله راهبردهای فنی در سامانه های آبی شماره ۲، دوره ۲.
- قمرنیا، ه. (۱۴۰۱). بررسی اثرات مثبت و منفی احداث سد داریان و تاسیسات مربوطه بر مناطق بالا و پایین دست آن. همایش بین المللی هورامان، ثبت جهانی، فرهنگ و توسعه پایدار. ۲۵ و ۲۶ تیرماه ۱۴۰۱.
- گلپاز، م.؛ حیدری، ب.؛ حسین زاد فیروزی، ج.؛ حیاتی، ب.؛ ریاحی درچه، ف. (۱۳۹۶). ارزیابی اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی سد و شبکه آبیاری تنگاب فیروزآباد فارس. مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. ۲ (۴۸)، ۱۹۵-۱۷۹.
- ملک حسینی، ا.، میرک زاده، ع.ا. (۱۴۰۳). تحلیل اثرات اجتماعی-اقتصادی سد سازی بر توسعه روستائی (مطالعه موردی: سد سلیمان شاه). نشریه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۱۹، شماره ۵۳، پائیز ۱۳۹۴، صص ۳۲۵-۳۵۱.
- ولی پور، ح.، مصطفی پور، ا.، بهدادفرد، ر.، کاکا، غ. (۱۳۸۹). گزارش مقدماتی فصل اول کاوش در محوطه شماره ۱۱ سد تالوار، بیجار، کردستان. پیام باستان شناس، ۷ (۱۳)، ۴۷-۷۲.
- هدیه لو، ا. (۱۳۸۹). بررسی اثرات احداث و بهره برداری از سد ۱۵ خرداد. آموزش جغرافیا، ۲ (۲۵)، ۲۷-۲۴.

Investigating the consequences of the construction of Talwar dam on the villages of Cheng Almas sector

(Bijar city in Kurdistan province)

Houshang Ghamarnia

Professor, Department of Water Engineering, Razi University, Kermanshah, Iran

Email: hghamarnia@razi.ac.ir

Abstract

The Talwar Dam on the Talwar River, one of the main branches of the Ghazal Ozen River (blood flowing in the main artery of Gros Civilization) in the Sefid River basin and fifty kilometers from Bijar city located in Kurdistan province, was built not for the development of the region, but also for the purpose of supplying drinking water to the city of Hamadan and its suburbs at a distance of 140 kilometers. The construction of this dam has not only been of no benefit to the residents of the area, but has also caused many negative consequences as well.

Some of the negative consequences of the construction of the Talvar Dam include the submergence of 18 hills and ancient monuments dating back 7,500 years (including Qeshlaq and Chehel Amiran hills), the evacuation and migration of people from 10 villages in the region, the abandonment of settlements and the migration of about 3,000 farmers in the region due to the loss of their lands, the submergence of regional infrastructure, and the shortage of drinking water.

With the construction of this dam, whose reservoir is located in Bijar city, more than 3 thousand hectares of the best lands of that city have been flooded. Also, the failure to pay the cost of the demolished houses to the owners under the pretext of dam construction and the destruction of rural roads due to the movement of heavy machinery during the construction of the Talwar dam and the failure to repair and abandon them after the construction of the dam has caused many problems in the region. In general, the construction of this dam has caused many economic, environmental and social and cultural problems for the people of the villages of Cheng Almas.

Keywords: Talwar dam, Bijar, Chang Almas section, social and cultural anomalies